

Стройко Т. В., д.е.н., професор
Прокоф'єв Д. І., аспірант
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-036-0-7>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ САМОДОСТАТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Зарубіжний досвід свідчить про значущість децентралізації для країн, які перебувають у стадії глибинних змін у системі регулювання суспільних відносин. При цьому слід зазначити, що для країн перехідного періоду децентралізація є дієвим способом зміни суттєвих характеристик суспільства і має значний потенціал та перспективи для місцевого розвитку.

У Європейському Союзі прийнято вимірювати фіскальну децентралізацію країни, часткою субнаціональних урядових витрат до загальних державних видатках. Для більшості країн ЄС держави-члени лише забезпечують розподіл загальних державних витрат на три сектори:

- центральний уряд;
- субнаціональний уряд;
- соціальне забезпечення.

Це означає, що під трактуванням «субнаціональний уряд» йде мова про всі субнаціональні рівні регіонального самоврядування наприклад: муніципалітети, провінції, округи, регіони тощо. Хоча в більшості країн-членів існують 2 або навіть 3 субнаціональних державних рівня.

У сучасних умовах виділяють п'ять основних характеристик, що притаманні децентралізації в європейських країнах:

- демократизація шляхом розвитку місцевої та регіональної автономії;
- максимально ефективно вирішення місцевих проблем;

- свобода через місцеву та регіональну автономію;
- забезпечення культурної, мовної та етнічної різноманітності;
- економічна конкуренція між місцевим та регіональним рівнями.

В більшості країн ЄС реформа децентралізації, спрямована на укрупнення територіальних громад, є добровільною. Наприклад, в Естонії проведення такої реформи є добровільним волевиявленням до встановленої дати і передбачає надання різноманітних фінансових стимулів у формі державних грантів та виплати компенсації для голів рад і мерів, чий повноваження припиняються в результаті такого об'єднання. Однак, для муніципалітетів, які не погоджуються на добровільне об'єднання, планують ініціювати злиття без фінансових компенсацій [1].

Реформа у Польщі проходила кількома етапами. Першим кроком було створення гмін – територіальних громад. Гміною може бути місто, село, кілька сіл або район міста. Другий крок був спрямований на вищі рівні: повіти та воєводства. Так, з 1999 р. у Польщі існує 16 воєводств замість 49. Як наслідок, у країні змінився розподіл повноважень між центральними і місцевими органами влади. У процесі реформи була скорочена також кількість державних службовців, що позитивно вплинуло на зменшення бюджетних витрат на управління. Крім того, було реформовано механізм перерозподілу податкових надходжень між державним та місцевими бюджетами. На сьогоднішній день у місцевих бюджетах зосереджено близько 40% прибуткових податків, майже 7% доходів від корпоративних податків і 100% податків на нерухомість. У процесі проведення централізації у Польщі за основу було обрано співпрацю регіонів, що включало створення вільних економічних зон і надання допомоги одного регіону іншому в умовах профіциту і дефіциту бюджету [2].

Серед основних переваг децентралізації є такі:

- створення передумов для успішного розвитку громадянського суспільства; отримання мешканцями територіальних громад практичного досвіду участі у демократичних змінах;

- більш ефективний розподіл бюджетних ресурсів з метою вирішення нагальних потреб територіальної громади; створення сприятливих умов для розвитку місцевого господарства;

- сприяння розвитку економіки регіону і стратегічному плануванню; забезпечення прозорості і гласності прийняття рішень на місцях, підвищення якості надання послуг та їх максимальне наближення до споживачів; підвищення відповідальності місцевих органів за результати своєї діяльності.

Однак поряд із позитивними аспектами децентралізації існують і певні недоліки, до яких відносять:

- ускладнення спроможності впливати на макроекономічну ситуацію на державному рівні;

- зниження скоординованості виконання делегованих повноважень;

- гальмування реалізації державних програм на фоні надання більшого значення місцевим політичним пріоритетам; намагання центральними органами влади уникнути відповідальності за надання державних послуг населенню, самоусунення центральних урядів від вирішення нагальних питань;

- неузгодженість делегованих повноважень і обов'язків із ресурсами для їх виконання.

Дослідження експертами специфіки впровадження децентралізаційних реформ різних країн свідчать, що досвід кожної з них є унікальним та відображає специфіку розвитку окремої країни.

На основі аналізу зарубіжного досвіду можна виокремити основні шляхи впровадження реформ з децентралізації влади в Україні:

- розмежування повноважень, прав та обов'язків різних рівнів влади відповідно до сутності правової, демократичної держави та громадянського суспільства, що дозволить досягти балансу інтересів у системі публічних відносин;

- розробка та реалізація ефективної регіональної політики, спрямованої на забезпечення рівномірного місцевого і регіонального розвитку;

– забезпечення втілення принципу субсидіарності як способу подолання конфлікту інтересів між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

– упровадження адміністративно-територіальної реформи із забезпеченням збереження цілісності держави та її унітарного устрою;

– забезпечення розширення прав територіальних громад щодо вирішення проблем їх життєзабезпечення;

– проведення бюджетної реформи з урахуванням загальнонаціональних та місцевих інтересів.

Досвід реформ у зарубіжних країнах свідчить, що децентралізація відіграє важливу роль у демократизації і трансформації суспільства, переходу до інститутів, заснованих на ініціативі та відповідальності окремої людини та громади. Тенденція до широкого її впровадження спостерігається в адміністративній, політичній, бюджетно-фінансовій, соціальній сферах, сприяє розвитку людського потенціалу, відповідальності влади, покращанню якості надання державних і громадських послуг, консолідації суспільства, вирішенню економічних, правових, політичних, етнічних проблем.

Таким чином, результатом децентралізації має стати побудова розвиненої, сильної демократичної держави із самодостатнім місцевим самоврядуванням, здатним ефективно вирішувати місцеві проблеми та якнайкраще забезпечити населення широким спектром публічних послуг.

Література:

1. Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії. URL: <http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/Miscevesamovryaduvannya-v-krayinah-Skandiinaviyi-ta-Baltiyyi.pdf>. (дата звернення: 03.11.2020).

2. Децентралізація влади на основі кращих іноземних практик та українських законодавчих ініціатив URL: <http://www.uip.org.ua/wp-content/uploads/2015> (дата звернення: 25.11.2020).